

Розвиток криміналістики та судової експертизи: історичні аспекти та сучасний стан

Володимир Юсупов

доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології, Національна академія внутрішніх справ, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5216-4144>, e-mail: yusupov1vv@gmail.com

Досліджено історію та сучасні напрями розвитку криміналістики та судової експертизи в Україні. Розкрито їхні актуальні проблеми в сучасних умовах за повномасштабного збройного вторгнення російської федерації на територію України. Показано перспективи удосконалення криміналістики та судової експертизи, а також потреби навчання сучасним інноваціям юристів і правоохоронців.

Ключові слова: криміналістика; судова експертиза; криміналістичні знання; методика проведення судової експертизи.

Development of Criminalistics and Forensic Science: Historical Aspects and Current Status

Volodymyr Yusupov

The paper discusses the history and current trends in the development of criminalistics and forensic science in Ukraine. The author sheds light on their ongoing problems in the current conditions of full-scale military aggression by the Russian Federation against Ukraine. Prospects for improving forensic science and criminalistics as well as the necessity to train lawyers and law enforcement agencies in modern innovations are demonstrated.

Keywords: criminalistics; forensic examination; forensic expertise; forensic examination methodology.

Питанням розвитку криміналістики та судової експертизи в Україні присвячували свої наукові праці Л. Ароцкер, В. Бахін, В. Гончаренко, М. Даньшин, В. Журавель, А. Іщенко, О. Кириченко, Н. Клименко, І. І. Когутич, О. Колесніченко, В. Колмаков, В. Комаха, В. Коновалова, В. Кузьмічов, В. Лисиченко, Г. Матусовський, О. Одерій, І. Пиріг, М. Погорецький, І. Постіка, М. Салтевський, М. Сегай, Е. Сімакова-Єфремян, Р. Степанюк, В. Стратонов, С. Тихенко, В. Тіщенко, В. Федоренко, І. Фрідман, П. Цимбал, С. Чернявський, В. Чисніков, Ю. Черноус, В. Шевчук, В. Шепітько, М. Щербаковський, О. Ярмиш та інші дослідники. Зокрема, професор В. Федоренко досліджував як історію судово-експертних установ України загалом, так і судову експертизу з питань інтелектуальної власності зокрема [1—3].

Криміналістика й судова експертиза традиційно вивчають загальнотеоретичні положення, тактичний і техніко-методичний інструментарій дослідження закономірностей злочинної діяльності та роботи правоохоронців і суду із доказування винуватості певної особи в учиненні кримінального правопорушення.

Відповідно до загальнотеоретичних проблем розроблюються стратегічні напрями розвитку криміналістики й судової експертизи з урахуванням російсько-української війни, змін кримінального та кримінального процесуального законодавства, досягнень науково-технічного прогресу, тенденцій розвитку світової науки. Це стосується вироблення криміналістичної стратегії в умовах воєнного стану, а також розроблення та глибокого дослідження питання визначення

змісту й структури закономірностей злочинної діяльності у військовій сфері.

Прикладні напрями криміналістики й судової експертизи полягають у впровадженні інноваційних інформаційних, цифрових, телекомунікаційних технологій у правозастосовну діяльність; удосконаленні та створенні криміналістичних засобів і експертних методів дослідження звукових, електронних слідів, ДНК людини; пристосуванні новітньої техніки для техніко-криміналістичного супроводження слідчих (розшукових) дій. Позитивно зарекомендувало себе застосування під час огляду місця події систем глобального супутникового позиціонування, лазерних 3D сканерів, БПЛА тощо. Електронні прилади надають можливість оперативно фіксувати географічні координати будь-якої точки, розташування об'єктів на місці події, відстані між ними.

Упроваджуються сучасні криміналістичні знання в слідчу та судову практику. Для того щоб відповідати вимогам слідчої практики, криміналістичні рекомендації мають розроблятися з урахуванням криміналістично значущих ознак злочинів і закономірностей їх вчинення в сучасних умовах, урахувувати та відображати зміни, які відбулись в економіці, соціальній та правовій системах України після повномасштабного збройного вторгнення РФ на територію нашої держави.

З огляду на сучасні умови перед дослідниками постало завдання щодо розроблення ефективних методик розслідування злочинів проти основ національної безпеки України, воєнних злочинів РФ, військових кримінальних правопорушень. Крім цього, нині складною є криміногенна ситуація в державі щодо високого рівня корупції, економічних злочинів, кримінальних правопорушень, учинених у кіберпросторі, тощо.

Отже, сучасні реалії України вимагають від криміналістики й судової експертизи удосконалення, розроблення та впровадження у правоохоронну практику методик розслідування й методик проведення судових експертиз, пов'язаних зі злочинами, учиненими в умовах надзвичайних ситуацій;

проти основ національної безпеки України, воєнних злочинів та військових кримінальних правопорушень; кіберзлочинності; нелегального обігу зброї та вибухонебезпечних матеріалів.

Процеси євроінтеграції України найяскравіше відображаються у міжнародному співробітництві експертних закладів України з Європейською мережею судово-експертних установ (ENFSI). Відбувається подальша уніфікація, сертифікація і стандартизація як експертних методик, так і лабораторного обладнання. Крім цього, наукові перспективи та можливості криміналістики й судової експертизи виявляються під час формування й діяльності різних криміналістичних організацій, закладів і наукових товариств Fingerprint Society (FPS), International Association for Identification (IAI), Литовського товариства криміналістів, Польського криміналістичного товариства, Міжнародного конгресу криміналістів, проведення всесвітніх і міжнародних наукових заходів (конференцій, конгресів, симпозіумів).

Наближення України до єдиного європейського простору зумовлює вагомий зрушення в міжнародному співробітництві в галузі судової експертизи, запровадження механізмів такої взаємодії. Формування єдиного європейського простору в галузі судової експертизи обумовлює необхідність застосування новітніх методів (технологій) і впровадження міжнародних стандартів. Виникають питання щодо принципів, напрямів і форм міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи в сучасних умовах [4, с. 286].

На сучасному етапі в умовах повномасштабного збройного вторгнення Росії в Україну змінюються пріоритети правоохоронної діяльності, зокрема. її науково-методичного забезпечення.

Евакуація людей, документування воєнних злочинів, ексгумація тіл із місць масових захоронень, розмінування, охорона правопорядку в умовах бойових дій — це щоденні виклики працівникам поліції та фахівцям інших правоохоронних відомств. Саме пра-

цівники поліції, які повертаються до визволених населених пунктів, беруть громадян під правовий і навіть фізичний захист. Тому основою сучасної правоохоронної діяльності стають спеціальні знання із зовнішньої балістики, судової медицини, криміналістичної вибухотехніки, криміналістичного документознавства, методики розслідування воєнних злочинів та інших складових криміналістики й судової експертизи.

Отже, у реаліях сьогодення та в умовах воєнного часу, зважаючи на трансформування злочинності та євроінтеграційні процеси в державі, перед криміналістикою постають нові завдання: змінюється парадигма криміналістичної доктрини, що впливає на особливості формування й застосування системи криміналістичних знань, а це потребує якісно нових, інноваційних підходів для забезпечення ефективного опанування криміналістичних знань, умінь і навичок як майбутніми юристами, так і досвідченими фахівцями. Посилюється й активізується практична складова викладання криміналістики й судової експертизи: важливо враховувати сучасні тенденції їх розвитку, пов'язані з формуванням нових напрямів (цифрового, медичного, аерокосмічного, генотипоскопічного, комп'ютерного, кібербезпекового, ядерного та воєнного), для того щоб суттєво підвищити роль і прикладне значення застосування криміналістичних знань у реаліях воєнного часу та глобальних загроз світовій цивілізації [5].

Перелік джерел посилання

1. Федоренко В. Л., Коваленко В. В., Кравчук В. М. Генезис і розвиток судової експертизи в Україні: від Руської Правди — до військової агресії РФ. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2022. Вип. 3 (21). С. 23-50. DOI: 10.32689/2617-9660-2022-3(21)-23-50 (дата звернення: 01.09.2024).
2. Федоренко В., Вечорек Л., Гавловський І. Генезис інститутів науково-судової експертизи в Харкові, Києві й Одесі в 1922—1929-му роках: історико-правовий аспект. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2023. Вип. 1 (30). С. 112—125. DOI: 10.32353/khrife.1.2023.06 (дата звернення: 01.09.2024).
3. Федоренко В. Л., Коваленко В. В. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності як функція української держави: становлення та розвиток. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. Вип. 2 (8). С. 11—28. DOI: 10.32689/2617-9660-2020-2(8)-11-28 (дата звернення: 01.09.2024).
4. Шепітько В., Шепітько М. Здійснення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану: міжнародне співробітництво та практика залучення іноземних експертів *Актуальні питання судової експертизи і криміналістики* : зб. мат-лів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народж. М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків, 2024. С. 286—288.
5. Шевчук В. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 3 (28). С. 11—27. DOI: 10.32353/khrife.3.2022.02 (дата звернення: 01.09.2024).